

Methiye ve hicivler de yazmıştır. Diğer taraftan şiiri bir kazanç vesilesi edinen, övdüğü kimselerden aldığı câizeleri şarap için harcayan, ahlâken düşük ve edep dışı şiirler yazan (mâcin) bir şair olarak tanınmıştır. *el-Vaḥşîyyât* (Ebû Temmâm), *eş-Şî'r ve 'ş-şu'arâ'* (İbn Kuteybe), *Kitâbü'l-Eğânî* (Ebü'l-Ferec el-İsfahânî), *el-Ḥamâsetü'l-Başriyye* (Sadreddin el-Basrî), *Lisânü'l-'Arab* (İbn Manzûr) ve *Nihâyetü'l-ereb* (Nüveyrî) gibi eserlerde yer alan şiirleri (Sezgin, II/3, s. 22) kırk sekiz parçadan ibarettir ve toplam 184 beyit tutmaktadır. Klasik dönemde onun divanının tashih edilmiş iki nüshası mevcuttu. Bunlardan biri ünlü dilci ve nesep âlimi Muhammed b. Habîb'e (ö. 245/860) aittir. İkincisinin kimin tarafından derlendiği bilinmemekle beraber bazı antolojilerde kayıtlar bulunmakta (*EP*² [İng.], X, 787), Kâdî el-Cürcânî ile Ebû Ubeyd el-Bekrî'nin bu divandan haberdar oldukları anlaşılmaktadır. Ükayşir'in şiirleri ilk defa Tayyib el-Aşşâs tarafından çeşitli edebî eserlerden derlenerek neşredilmiş (bk. bibl.), daha sonraları Halîl ed-Düveyhî (Beyrut 1411/1991) ve Muhammed Ali Dikka (Beyrut 1996) divanını müstakil olarak yayımlamıştır. Düveyhî neşrinde divanın sonuna *el-Eğânî*'den alınan hayatı ve ahbarıyla ilgili bir bölüm eklenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ükayşir. *Divânü'l-Ükayşir el-Esedî* (nşr. Halîl ed-Düveyhî), Beyrut 1411/1991, neşredenin girişi, tür.yer.; Muhammed b. Habîb, *Esmâ'ül-muğtâlin* (nşr. Seyyid Kesrevî Hasan), Beyrut 1422/2001, s. 249-250, 255-256; Câhiz, *el-Burşân ve'l-'urcân* (nşr. M. Mürsî el-Hûlî), Beyrut 1401/1981, s. 68, 74; Zübeyr b. Bekkâr, *Aḥbârü'l-muwaffâkıyyât* (nşr. Sâmî Mekki el-Ânî), Bağdad 1392/1972, s. 525; İbn Kuteybe, *eş-Şî'r ve 'ş-şu'arâ'*, II, 559-562; Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî* (nşr. Semîr Câbir), Beyrut 1407/1986, XI, 251-278; Serî er-Reffâ, *el-Muḥîb ve'l-maḥbûb* (nşr. Mâcid Hasan ez-Zehabî), Dimaşk 1407/1986, IV, 26, 151, 330, 333-334, 336-339; Merzûbânî, *Mu'cemü'ş-şu'arâ'* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354, s. 369-370; a.mlf., *el-Müveşşâh* (nşr. Ali M. el-Bicâvî), Kahire 1385/1965, s. 247, 282; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 36, 309; Sadreddin el-Basrî, *el-Ḥamâsetü'l-Başriyye* (nşr. Muhtârüddin Ahmed), Haydarâbâd 1383/1964, II, 73, 75, 80, 104, 368, 371, 391; İbn Manzûr, *Muḥtaşaru Târîḫi Dimaşk*, XXV, 182-183; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, Kahire 1929, IV, 52-56; Zehabî, *Târîḫü'l-İslâm: sene 61-80*, s. 560-561; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edebe*, IV, 485, 487-492; a.mlf., *Hâşiye 'alâ Şerḫi Bânet Sü'âd* (nşr. Nazif Muḥarrem Hoca), Beyrut 1400/1980, I, 555-557; Sezgin, *GAS* (Ar.), II/3, s. 21-22; Tayyib el-Aşşâs, "el-Ükayşir el-Esedî, aḥbârühü ve eş'ârühü", *Ḥavliyyâtü'l-Câmi'atü't-Tünisiyye*, VIII, Tunus 1971, s. 29-91; A. Arazi, "al-Ukayshir", *EP*² (İng.), X, 787-788.

SÜLEYMAN TULÜCÜ

ÜKEYDİR b. ABDÜLMELİK

(أكيدر بن عبد الملك)

Ükeydir b. Abdülmelik b. Abdilcin el-Kindî es-Sekûnî (ö. 12/633)

Dümetülcendel'in Hz. Peygamber dönemindeki hristiyan yöneticisi.

Yemenli Kinde kabilesinin Sekûn kolundandır. Kuzey Arabistan'da Hicaz-Suriye kervan yolu üzerinde, günümüzde Cevf bölgesinde yer alan Dümetülcendel adlı eski bir ticaret merkezini yöneticisiydi. "Ükeydirü Düme / Sâhibü Düme" diye de anılır. Hz. Peygamber diğer yöneticilerle birlikte Ükeydir'e de İslâm'a davet mektubu gönderdi. Abdülmelik b. Ükeydir, babasına Resûl-i Ekrem'in mektup yolladığını, fakat o sıralarda mührü bulunmadığı için mektubu tırnağı ile mühürlendiğini söylemiştir (İbnü'l-Esîr, III, 509). Medineli münafıklarla iş birliği yapan ve müslümanlara karşı bir tehdit oluşturan Ükeydir'i etkisiz hale getirmek için 9 (630) yılında Tebük Gazvesi öncesinde Hâlid b. Velîd kumandasında 420 kişilik bir süvari birliği Dümetülcendel'e gönderildi; Hâlid b. Velîd onu esir alarak Resûlullah'ın huzuruna getirdi.

Ükeydir'in Hz. Peygamber'le görüştükten sonra İslâm'ı kabul edip etmediğine, dolayısıyla sahâbi sayılıp sayılmayacağına dair kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Ebû Abdullah İbn Mende, Ebû Nu'aym el-İsfahânî ve Hatîb el-Bağdâdî gibi âlimler onun Resûl-i Ekrem'in huzurunda müslüman olduğunu, kendisine ipek elbise / kaftan / cübbe hediye ettiğini, dolayısıyla sahâbeden sayılması gerektiğini söylemektedir. Buna karşılık Ükeydir'in Resûlullah'ın vefatından sonra irtidat ettiği, hat-ta onun hiçbir zaman İslâm'ı benimsemiş olduğu kaydedilmektedir. Belâzürî ile İbn Hacer el-Askalânî ise Hz. Peygamber'in huzuruna çıkarıldığında İslâmiyet'i kabul ettiğini, isteği üzerine kendisine bir eman mektubu verilerek memleketine geri gönderildiğini, ancak Resûl-i Ekrem'in vefatı üzerine zekât vermeyerek irtidat ettiğini, Hâlid b. Velîd'in Irak seferinden Dimaşk'a dönerken Hz. Ebû Bekir'in emriyle onu öldürdüğünü, bu sebeple Ükeydir'in sahâbeden sayılmaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Mecdüddin İbnü'l-Esîr, Ükeydir'in Müslümanlığı benimsediğine dair bilginin doğru olmadığını söylemekte, bu rivayetin Resûlullah'ın Ükeydir'e verdiği eman mektubunda onun İslâm'ı kabul ettiğini,

putlardan vazgeçtiğini, Dümetülcendel'de Hâlid b. Velîd ile namaz kılıp zekât verdiğini ileri süren Vâkıdî'ye dayandığını söylemektedir (İbn Hacer, I, 127). İzzeddin İbnü'l-Esîr de kardeşi Mecdüddin'in görüşüne katılarak Ükeydir üzerine seriyeye gönderildiğini, onun Hz. Peygamber'e hediye vermekle birlikte İslâmiyet'i benimsemiş olduğunu, bu konuda siyer âlimleri arasında ihtilâfın bulunmadığını kaydetmekte, Ükeydir'in Resûl-i Ekrem ile iyi barış antlaşması yaptıktan sonra Dümetülcendel'e döndüğünü, Hz. Ebû Bekir devrinde cizye verince Hâlid b. Velîd'in tekrar oraya yollandığını ve Ükeydir'in öldürüldüğünü belirtmektedir (*Üsdü'l-gâbe*, I, 135).

Neticede İslâm tarihi kaynakları ve siyer kitaplarında Ükeydir'in Ebû Bekir'in emriyle Hâlid b. Velîd tarafından 12 (633) yılında öldürüldüğü zikredilir. Bununla birlikte onun Resûlullah zamanında yine Hâlid tarafından öldürüldüğüne (Hassân b. Sâbit, II, 78) yahut Hz. Peygamber'le yaptığı antlaşmayı bozması üzerine Hz. Ebû Bekir veya Ömer tarafından Hire'ye sürgün edildiğine dair şâz rivayetler de vardır (İbn Hacer, I, 125). Muhammed Hamîdul-lah kaynaklarda nakledilen eman mektubunun sıhatinden şüphe etmekte, özellikle bu mektupta yer alan eski nesillerin şân ve şerefine dair düzmece cümlelerin asıl metne sonradan katılmış olabileceğini ileri sürmektedir (*İslâm Peygamberi*, I, 533). Kaynaklarda, Ükeydir'in yakalanması için Resûlullah'ın Hâlid b. Velîd kumandasında 420 kişilik bir seriyeyi gönderirken Hâlid'e, "Sen onu kalenin dışında yabani sığır avlarken bulacaksın" dediğine ve Ükeydir'in yabani sığır avlarken yakalandığına dair bir rivayet de yer almaktadır (Müt-takî el-Hindî, X, 582-584).

Ükeydir'in Resûl-i Ekrem'e altın sırma-lı, ipek karışımı bir kaftan hediye ettiği, o sıralarda ipek elbise giymeyi henüz yasaklamamış olan Resûlullah'ın onu giydiği, bunu gören sahâbenin kaftana imrenmesi üzerine Hz. Peygamber'in onlara Sa'd b. Muâz'ın cennetteki mendillerinin bundan daha güzel olduğunu söylediği, ardından kaftanı Hz. Ali'ye yahut Ömer'e verdiği, onu satarak parasından faydalanmalarını veya hanımlar arasında paylaşmalarını istediği belirtilmektedir (*Müsned*, I, 130; III, 111, 121, 122, 133, 206, 207, 234, 238; Buhârî, "Hibe", 28; Müslim, "Libâs", 18, "Fezâ'ilü'ş-şahâbe", 127; Tirmizî, "Libâs", 3; Ebû Dâvûd, "İmâre", 30; Nesâî, "Zinet", 88). Ükeydir'in hediye ettiği kaftanı önce Resûl-i Ekrem'in kabul etmediğine, onun

ÜKEYDİR b. ABDÜLMELİK

tekrar Hz. Peygamber'in huzuruna gele-
rek, "Yâ Resûlallah! Hediyesinin kabul edil-
memesi bize pek ağır gelir, lütfen kabul et!"
demesi üzerine kaftanı aldığına dair riva-
yeti değerlendiren âlimler Ükeydir'in Hz.
Peygamber'e "Yâ Resûlallah" diye hitap et-
mesinden onun İslâm'ı benimsediği sonu-
cunu çıkarmışlardır (Müttakî el-Hindî, XV,
477). Ancak Nevevî, çeşitli kaynaklara da-
yanarak Ükeydir'in İslâmiyet'i kabul etti-
ğini ileri sürmenin büyük hata olduğunu,
onun gibi bir mürtedin sahâbe arasında
zikredilmemesi gerektiğini kaydetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 130; III, 111, 121-122, 133, 206,
207, 234, 238; Hassân b. Sâbit, *Divân* (nşr. Velîd
Arafât), Beyrut 1974, II, 78; Vâkıdî, *el-Megâzî*, III,
1025-1030; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 169-170; Belâ-
zûrî, *Fütûhu'l-büldân*, Kahire 1901, s. 68-70;
Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe* (nşr.
M. Râzî b. Hâc Osman), Medine-Riyad 1408/1988,
III, 29-31; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 429; Hatîb el-
Bağdâdî, *el-Esmâ'ü'l-mübhem* (nşr. İzzeddin Ali
es-Seyyid), Kahire 1405/1984, s. 23-24; İbn Asâ-
kir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), IX, 198-204; İbnü'l-
Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 135; III, 509; Neve-
vî, *Tehzîb*, I, 124-125; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm: el-
Megâzî*, s. 257, 258, 645-647; Safedî, *el-Vâfi*, IX,
349-350; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 125-127; II, 431;
Müttakî el-Hindî, *Kenzü'l-ummâl*, X, 582-590;
XV, 477; Zirikî, *el-A'lâm*, I, 345; Hamîdullah, *İs-
lâm Peygamberi*, I, 533, 564-574; a.mif., *el-ve-
sâ'iku's-siyâsiyye*, Beyrut 1403/1983; Ahmet
Güner, "Dümetülcendel", *DîA*, X, 1-2; M. Lecker,
"Ükeydir b. 'Abd al-Malik", *El²* (İng.), X, 784.

MUSTAFA ERTÜRK

ÜLFET

(الألفة)

İnsanlarla uzlaşma, kaynaşma,
barış içinde yaşama anlamında
ahlâk terimi.

Sözlükte "alışmak, birleşip kaynaşmak,
sevmek" anlamındaki **ilf** (**elf**) kökünden
türeyen **ülfet** insanların birbirine ilgi ve
sevgi duymasını, destek olmasını sağlayan,
toplumsal uyum, birlik ve beraberliği güç-
lendiren kaynaşma ve birlikte yaşama eği-
limini ifade eder (Râgib el-İsfahânî, *el-Müf-
redât*, "elf" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "elf" md.;
Gazzâlî, II, 157, 158). Aynı yahut yakın mâ-
nalarda **i'tilâf** / **teâlûf** (uzlaşma), **üns** / **mü-
ânese** (kaynaşma), **ihtilât** (birlikte yaşama),
muâşere, **sıla** / **tevâsul**, **mücâlese** (bir ara-
da bulunma); bunların karşısı olarak da **te-
ferruk** (ayırışma), **teferüd** (tek başına yaşa-
ma), **ihtilâf**, **tekâtü'** (birbirinden kopma), **te-
dâbü'r** (birbirine sırt çevirme), **tebâyün** (zit-
laşma) ve **hicret** gibi kavramlar kullanılır
(meselâ bk. Mâverîdî, s. 148-150; Râgib el-
İsfahânî, *eż-Zer'â*, s. 369). Tasavvuf kitap-

larında kişinin insanlar arasına karışması
daha çok ihtilât, yalnız yaşaması uzlet ter-
rimleriyle, sâlikin kalbinin Allah'la birlikte-
liği ve sırf O'nunla meşgul olması üns, Al-
lah'tan uzak kalması **vahşet** kelimeleriyle
anlatılır.

Kur'ân-ı Kerîm'de ülfet kavramı sosyal
ve ahlâkî anlamıyla iki yerde geçmekte-
dir. Âl-i İmrân sûresinin 103. âyetinde müs-
lümanlar Allah'ın dinine ve kitabına sarılıp
tefrikadan kaçınmaya çağırıldıktan sonra
asırlardan beri birbirleriyle çatışma halin-
de bulunan Arap topluluklarının, özellikle
Medineli yerlileri Evs ve Hazrec kabileleri-
nin Allah'ın kalplerine verdiği ülfet saye-
sinde kardeş oldukları belirtilmekte, bu
değişim, "Siz bir ateş çukurunun tam ke-
narında iken Allah sizi oradan kurtardı"
şeklinde dile getirilmektedir. Enfâl sûresi-
nin 63. âyetinde Hz. Peygamber'e hitaben,
"Dünyanın bütün servetlerini harcasaydın
onların gönüllerini birleştiremezdin" ifa-
desiyle aynı çatışmacı kültüre işaret edil-
miş ve Allah'ın kalplerine koyduğu ülfet-
le onları kaynaştırdığı bildirilmiştir. İslâm
öncesi çatışma ve savaşlar, İslâm sonrası
ise ülfet ve muhabbet dönemidir. Hadis-
lerde de Araplar arasındaki eski düşman-
lıklara temas edilerek İslâm'ın ve Resû-
lullah'ın birbirine düşman olanları birbiri-
yle uzlaştırdığına dikkat çekilmektedir (me-
selâ bk. *Müsned*, I, 190; III, 76, 104, 253; Bu-
hârî, "Megâzî", 56). Resûl-i Ekrem'in as-
habına öğrettiği bir duada, "Allahım, kalp-
lerimize ülfet ver, aramızı düzelt!" ifadesi
de yer alır (Ebû Dâvûd, "Şalât", 178). Re-
sûlullah mümini "başkalarıyla ülfet eden
kimse" diye tanımlamış, başkalarıyla ülfet
etmeyen kimsede hayır bulunmadığını bil-
dirmiş (*Müsned*, II, 400; V, 335), münafık-
ların kusurlarını sayarken, "Kibirlidirler, ne
onlar başkalarıyla ne başkaları onlarla iliş-
ki kurabilir" demiştir (*Müsned*, II, 393). Di-
ğer bir hadiste, insanlarla bir arada yaşa-
yıp sıkıntılarını katlanmaların, müslüman
kardeşinin sıkıntılarını katlanmayanlar-
dan daha çok sevap alacakları belirtilmiş-
tir (*Müsned*, II, 43). Hadislerde ülfet anla-
mında "muâşeret" ve "muhâlata" gibi kav-
ramlar da geçmektedir. Bazı hadis mec-
mualarında "Hüsnu'l-muâşere" başlığı al-
tında aile içinde kaynaşmayı teşvik eden
hadisler toplanmıştır (Buhârî, "Nikâh", 82;
İbn Mâce, "Nikâh", 50; Dârimî, "Nikâh",
55). Hadis kitaplarında, Resûlullah'ın in-
sanlarla bir arada bulunmaktan duyduğu
memnuniyeti ve başkalarına karşı güzel
davranışlarını anlatan çok sayıda rivayet
mevcuttur. Gazzâlî'nin bunlardan derledi-
ğine göre (*İhyâ*, II, 358-367) Hz. Peygam-

ber insanların en yumuşak huylusu, en
müsamahakârı, en cömerti ve en affiydi.
Herkesin davetine icabet eder, insanlar-
la hediyeleşir, fakirlerle birlikte otururdu.
Hastaları ziyaret eder, cenazelere katılır-
dı. Hiç kimseye sıkıntı vermez, özür dile-
yenin özrünü kabul eder, insanlarla şaka-
laşırdı. Herkese karşı güler yüz gösterirdi.
İnsanların ihtiyacını karşılar, birinin ihti-
yaç için geldiğini hissederse namazını kı-
sa tutup ihtiyacını sorardı.

İslâm ahlâkçıları toplumsal kaynaşma-
nın, uyum içinde birlikte yaşamanın gere-
kliği ve faydaları üzerinde durmuştur.
Ebû Bekir er-Râzî aklın insana başkalarıyla
iyi ilişkiler ve dostluklar kurmayı öğüt-
lediğini, hayattaki güzelliklerin büyük bir
kısmının insanlarla dostça bağlar kurup
yardımlaşmaktan doğduğunu belirtir (*Re-
sâ'il felsefiyye*, s. 80). Fârâbî siyaset felse-
fesini, insanın kendi yetkinliğini başkala-
rıyla birlikte yaşayıp yardımlaşmakla ka-
zanabileceği fikri üzerine kurmuştur (*el-
Medînetü'l-fâzıla*, s. 117). Hiç kimsenin yet-
kinliğini tek başına yaşayarak kazanama-
yacağını belirten İbn Miskeveyh'e göre ih-
tiyaçlardan dolayı farklı insan grupları bir-
leşip kaynaşmakta, bir bedeninin organları
gibi toplumun fertleri arasında birlik ve ül-
fete dayalı ortak hayat doğmaktadır. İbn
Miskeveyh, bazı ibadetlerin toplu icra edil-
mesiyle insanlar arasında sevgi, iyilik ve
mutluluğun yaygınlaşmasının hedeflendiğini ifade eder (*Tehzîbü'l-ahlâk*, s. 125,
130-131).

İslâm ahlâk düşünürleri arasında sos-
yal ahlâka büyük önem verdiği bilinen Mâ-
verîdî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn* adlı ese-
rinde geniş bir şekilde incelediği ülfeti (s.
148-208) huzur ve mutluluğa ulaşmanın
başlıca şartlarından biri olarak görür. Ül-
fet insanlar arasında duygu bağına sağla-
yan bir motiftir. Zira insanların ilkel tabii-
atları başkalarına eziyet etmeye meyillidir.
Fertler arasında ülfet bağı kurulmazsa
düşmanlık ve kıskançlık duyguları hay-
yatı çekilmez duruma getirir. Mâverîdî ül-
fet sebeplerini beş başlık altında inceler:
Din, akrabalık, hısmılık, sevgi, iyilik etme.
Din toplumda dayanışmayı sağlar, fertle-
rin birbirinden uzaklaşmasını önleyen ahlâkî
bir işleve sahiptir. Hz. Peygamber'in müslümanları
birbirine sırt çevirmekten, birbirini kıskanmaktan
sakındıran, küskünlüğü üç günden fazla sürdürmeyi
doğru bulmayan hadisi (*Müsned*, I, 3, 5, 7; Müs-
lim, "Birr", 24; Tirmizî, "Birr", 24) dinin bu
işlevine işaret eder. Resûlullah'ın Araplar
arasında çok derin kopmaların, ayrılık ve
düşmanlıkların yaşandığı bir dönemde gön-